

Ontmoet de Schelde

Sigmoplan
Cluster Kalkense
Meersen

April 2015

Geslaagd voor de test

"De voorbije maanden heeft de Cluster Kalkense Meersen tot tweemaal toe zijn waarde bewezen in het vermijden van overstromingen. Zware stormen leidden in oktober 2014 en in januari 2015 tot uitzonderlijk hoge waterpeilen op de Schelde, maar de gecontroleerde overstromingsgebieden Bergenmeersen (Wichelen) en Paardeweide (Berlare en Wichelen) wisten de watermassa probleemloos op te vangen. De bijzondere combinatie van veiligheid en unieke natuur wérkt.

Bergenmeersen en Paardeweide maken deel uit van het Sigma-project Cluster Kalkense Meersen, dat in totaal duizend hectare en zes deelgebieden omvat. In deze nieuwsbrief houden we verschillende locaties onder de loep waar nieuwe Sigmawerken aan de gang zijn. We geven je onder meer inzicht in de invulling van het groene gebied

Wijmeers, de fietsvriendelijke dijkwerken in Wetteren en de geplande metamorfose van het gehucht Aard in Wichelen.

Je merkt het, er staat nog heel wat op stapel in jouw regio. Maar ook vandaag ben je al meer dan welkom in de Cluster Kalkense Meersen. Tal van groepen – verenigingen, scholen en diverse binnen- en buitenlandse delegaties – bezochten in 2014 het gebied. Ze staken hun licht op in de educatieve infokeet in Uitbergen of trokken met een gids op verkenning. Meer info, en niet te vergeten prachtige natuurbeelden uit je eigen onmiddellijke omgeving, vind je verderop in deze nieuwsbrief. Dompel je onder in een wonderlijk Sigmagebied!"

Michaël De Beukelaer-Dossche

projectingenieur Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z)

Dominiek Decleyre

projectleider Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)

Harmonie van wetland en getijdennatuur in Wijmeers

Het projectgebied Wijmeers in Berlare omvat twee zones: Wijmeers 1 ligt het noordelijkst en wordt een gecontroleerd overstromingsgebied (GOG). Wijmeers 2 wordt ont-polderd om ruimte te geven aan de Schelde. Het gehele gebied treedt waarschijnlijk eind 2016 in werking. Een overzicht van de geplande werkzaamheden.

Inrichting binnendijksgebied, vanaf maart 2015

- 1 We starten met de inrichting van het binnendijksgebied van Wijmeers. Op bepaalde plaatsen ruimen bomen en struikgewas plaats voor waardevol wetland (in Wijmeers 1) en getijdennatuur (in Wijmeers 2). In de meest noordelijke zone van Wijmeers 2 en aan de Scheldebocht in Wijmeers 1 doen we aan herbebossing.
- 2 Enkele voormalige stortplaatsen in het gebied worden veilig afgedekt, in overeenstemming met een goedgekeurd saneringsproject.
- 3 Rond verschillende poelen en plassen, zoals aan de moerasvijver van het Heisbroek, leggen we natuurlijke oeverzones aan. Vlakbij de infokeet van de Kalkense Meersen richten we nieuwe visvijvers in. In afwachting kunnen lokale hengelclubs nog steeds terecht in Wijmeers 1.

Dijkwerken tot eind 2015

- 4 Start van de laatste werken aan de ringdijk, die wordt aangelegd met zand van onderhoudsbaggerwerken op de Schelde en afgedekt met grond die over het water wordt aangevoerd. De ringdijk moet het achterland behoeden voor wateroverlast.
- 5 Afwerking van de compartimenteringsdijk en de overloepdijken, die zullen aansluiten op de reeds afgewerkte uitwateringssluizen, aan beide uithoeken van Wijmeers 1. De werken zullen ongeveer een jaar duren. Intussen wordt het binnengebied van Wijmeers 2 gebruikt als grondstock voor de ringdijk van Wijmeers 1.

De laatste stappen naar een operationeel GOG, begin 2016

- 6 We slaan een bres naar de Schelde, waardoor Wijmeers 2 opnieuw ruimte biedt aan de rivier. Onder invloed van eb en vloed wordt het ontpolderde gebied een wilgen-vloedbos, omringd door unieke zoetwaterslikken en -schorren.
- 7 Er wordt gestart met het natuurbeheer in Wijmeers. Lokale landbouwers zullen hierbij helpen. Midden 2016 treedt het volledige Sigmagebied Wijmeers wellicht in werking.

Regenwatergracht afgewerkt

In Kalken, een deelgemeente van Laarne, vormt een nieuwe regenwatergracht een slimme aanvulling op het gescheiden afvoerstelsel. De gracht sluit aan op de Kalkenvaart in de Kalkense Meersen, waardoor het hemelwater niet langer voor problemen zorgt in het zuiveringsstation van Aquafin. De nieuwe gracht is bovendien een gedroomde biotoop voor verschillende vis- en vogelsoorten.

Via een afkoppelingsproject kreeg Kalken-Dorp onlangs een nieuw rioleringsstelsel, dat afval- en regenwater netjes van elkaar scheidt. Het afvalwater kan zo efficiënter gezuiverd worden in het lokale zuiveringsstation van Aquafin. Het afgekoppelde hemelwater vloeit via de Kalkenvaart af naar een lager punt: de Kalkense Meersen. In het natuurgebied vormt de gracht een uitgekende schakel van het Sigmagebied.

Goedgevulde gastenlijst

Er werd voor gekozen om het hemelwater langs de Menneweg de Kalkense Meersen in te leiden. Over een lengte van 200 meter werd een nieuw stuk gracht aangelegd, dat het water naar de Kalkenvaart afvoert. De oevers van de regenwatergracht zijn zwak hellend aangelegd en voorzien van ondiepe oeverzones onder het wateroppervlak. Op termijn komt de grachtkant vol riet te staan: een geliefkoos leefgebied van kieskeurige rietvogels zoals de rietgors, de rietzanger en de kleine karekiet. Het porseleinhoen, een schuwe watervogel die in de moerasvegetatie aan de meersen en de Kalkenvaart een biotoop op maat vindt, staat eveneens op de gastenlijst.

Via de Kalkenvaart sluit de regenwatergracht aan op een netwerk van grachten, die naar de Bellebeek vertakken. Een vistrap in de Bellebeek helpt vissen om het niveauverschil tussen de beek en de Schelde te overbruggen en vrij heen en weer te zwemmen. Zo zullen ook tal van vissen hun weg vinden naar de regenwatergracht.

Nieuwe regenwatergracht in Kalken.

Broed- en trekvogels boven de Bergenmeersen, slimme vistrap in Paardeweide

Tureluur

In Bergenmeersen oefenen vochtige slikken en schorren een bijzondere aantrekkingskracht uit op frappante broed- en trekvogels. En in de wetlands van Paardeweide zorgt een innovatieve vistrap ervoor dat vissen zich makkelijk kunnen verplaatsen.

Vogels meteen thuis

Op het ritme van eb en vloed laat een slimme nieuwe sluis Scheldewater in en uit het jonge, maar waardevolle getijdengebied Bergenmeersen stromen. Laagje per laagje krijgt zo een uniek ecosysteem vorm, en dat is ook heel wat vogels niet ontgaan. Vooral in het voorjaar lokt het krioelende leven in het natte groen vele trek- en broedvogels. Tientallen soorten worden hier regelmatig gespot door opmerkelijke natuurliefhebbers: van tureluur tot plevier, van strandloper tot grote zilverreiger. Het meest opvallend waren de ongeveer 500 wintertalingen die Bergenmeersen uitkozen als overwinteringsgebied. Vooral de brede kreek in het gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij (GGG) blijkt voor deze vogels een uitstekende locatie te zijn om grondelend naar voedsel te zoeken.

Vissen nemen de trap

Het wisselende waterniveau van de Schelde, een getijdenrivier, maakt het moeilijk voor vissen om het gecontroleerd overstromingsgebied (GOG) Paardeweide vlot in en uit te

zwemmen. Sinds juni 2014 brengt een innovatieve vistrap daar verandering in. Via een inlaatklep stroomt er bij ieder hoogtij een beperkte hoeveelheid Scheldewater het gebied in. Met het water glippen ook kleine vissen mee naar binnen. Aan de andere kant van Paardeweide is een buffergracht aangelegd met acht schotten en een uitlaatsluis. Bij ieder hoogtij sluiten de uitwateringskleppen, waardoor het waterpeil in het rietland met een tweetal centimeter stijgt en de buffergracht onder water loopt. Bij

© Wilda - Yves Adams

eb gaat de uitwateringsluis weer open en kan het water uit de buffer wegstromen.

Dankzij de nieuwe passage kunnen vissen bij eb vanuit de Schelde de buffergracht inzwemmen. Bij de volgende vloed vult de buffergracht zich en kunnen ze doorzwemmen naar een hoger niveau. Tussen de getijden werken de zones tussen de schotten als overlevingspoelen, waar de vissen wachten op de volgende versassing.

Roerdomp speelt verstoppertje

Vaalbruin en geel gestreept, stokstijf als een rietstengel. Camouflagespecialist. De bedreigde roerdomp is een (on)opvallende nieuwe gast in Paardeweide. Sinds de vistrap er is, streek hij samen met vele andere vogels neer aan het rietatol, aange trokken door glinsterende vis en tal van broedeilandjes. Enkele roerdampen brachten zelfs de winter door in het riet: een zoveelste verwezenlijking van het Sigmaplans binnen het Europese Natura 2000-netwerk.

De roerdomp, een onovertroffen camouflagespecialist.

Aard: vernieuwde toegangspoort tot de meersen

Aard, het gehucht van Wichelen aan de linkeroever van de Schelde, ondergaat in 2015 een ingrijpende metamorfose. W&Z en de gemeente Wichelen slaan de handen in elkaar en vormen het kruispunt aan de rivier om tot een verkeersluw dorpsplein. Ingeklemd tussen de Schelde en haar natte achterland wordt Aard een fraaie toegangspoort tot de Cluster Kalkense Meersen.

De samenwerkingsovereenkomst tussen W&Z en de gemeente Wichelen, afgesloten in mei 2014, voorspelt een mooie toekomst voor het Wichelse gehucht Aard. Het kloppende hart van het plaatsje, dat door de Schelde wordt afgescheiden van het dorp Schellebelle, ligt al decennialang aan de kruising van enkele dorpswegen aan het water. Dit voorjaar transformeert dat kruispunt tot een gezellig en veilig dorpsplein, dat Aard opnieuw op de kaart moet zetten. Eerder vernieuwde W&Z al de veersteigers op beide Scheldeoevers zodat ze veiliger en beter toegankelijk werden. Met de herinrichting van Aard willen we de pracht van deze plaats

benadrukken. De aanleg van een plein geeft ons de kans om het dorpsgevoel te versterken", stelt burgemeester **Kenneth Taylor** van Wichelen.

Verkeersluwe ankerplaats

Naast parkeerplaatsen voor auto's en fietsers komt er ook een oplaadpunt voor elektrische fietsen. De voormalige waterkeringsmuur wordt gedeeltelijk afgebroken en een aangepaste verharding zorgt voor een echt plein. Hierop werd door de gemeente gekozen voor de aanplanting van een boom en beplanting. Het vernieuwde Aard, op een boogscheut van Wijmeers en de Kalkense

Meersen, wordt dankzij de ingrepen een belangrijk knooppunt aan de Schelde. Met z'n vernieuwde dorpscentrum rolt het de rode loper uit voor fietsers, wandelaars en natuurliefhebbers.

De werken aan het nieuwe dorpsplein van Aard starten in het voorjaar van 2015 en zullen eind dit jaar afgerond zijn.

Het veer in Aard.

De aanblik van het gehucht Aard zal binnenkort veel frisser ogen.

Cluster Kalkense Meersen: trekpleister voor groepen

De Cluster Kalkense Meersen is een pareltje aan de Schelde, ook voor groepen. In de educatieve infokeet in Uitbergen vernemen ze hoe het Sigmplan met overstromingen en natte natuur omgaat, maar een bezoek is natuurlijk niet compleet zonder een wandeling door het prachtige meersengebied zelf.

De Scheldegidsen tijdens een rondleiding op maat.

Een groep internationale studenten van de UGent krijgt tekst en uitleg in de infokeet.

Het VTI van Oudenaarde houdt halt bij een leerpadbord.

Professionele bezoekersgroepen worden in de infokeet ontvangen door echte insiders: de projectingenieur van W&Z, de projectleider van het ANB en/of experts van het Waterbouwkundig Laboratorium. Zij leggen met kennis van zaken uit hoe het Sigmplan zorgt voor waterveiligheid en natuurherstel in het meersengebied. Infoborden en films geven bijkomende duiding.

Maar ook scholen en niet-professionele bezoekersgroepen zijn meer dan welkom. Leuke doe-opdrachten en markante beelden geven een leerrijke insteek over wat er buiten gebeurt. Een bezoek aan de keet kan worden aangevuld met een geleide wandeling of een tocht langs twee leerpaden, in Bergenmeersen en Paardeweide. Niet te missen zijn de innovatieve sluis in het getijdengebied van Bergenmeersen en het uitgestrekte rietatol in Paardeweide. Via keetwachster Sandra leg je een gids vast die samen met jou het gebied verkent. Voor elk soort thema (veiligheid, natuur, landbouw, recreatie, archeologie) staat een expert klaar. "Bergenmeersen is een fantastisch natuurgebied waar de mensen heel graag komen en waarvoor ze ook grote interesse tonen", aldus **Lieve Van Bockstael**, een van de vaste gidsen, die bijna wekelijks een gidsbeurt organiseert.

Maak snel een afspraak voor een bezoek aan de infokeet in groep of met je klas (maximum 50 personen). Bel of mail naar keetwachster Sandra Van de Walle (sandravandewalle@outlook.com of 09 360 28 03). Surf naar www.sigmplan.be/kalkense-meersen om de leidraad voor leerkrachten en gidsen te downloaden en de wandelkalender 2015 te bekijken.

Wie kwam in 2014 op bezoek?

- Beheercommissie Polders van Kruikeke
- Duitse delegatie uit Nedersaksen
- Oud-werknemers Waterwegen en Zeekanaal NV
- Aankoopcomité Sigmplan
- Waterbouwkundig Laboratorium
- Agentschap Natuur en Bos Antwerpen
- VTI Oudenaarde
- Internationale studenten van de UGent
- Campagnegroep 'Train je Collega'
- Vlaamse Milieumaatschappij
- Vlaamse Landmaatschappij
- Dienst Milieueffectrapportage

Straks met de fiets van Wetteren naar Schellebelle

Dit voorjaar starten we in Wetteren met de tweede fase van de dijkwerken op de rechter-Scheldeoever, ter hoogte van de wijk Jabeke. Een waterkering op de verstevigde oever moet het risico op overstromingen helpen inperken. Wandelaars en fietsers kunnen meegenieten van het vernieuwde jaagpad.

De ruime Scheldebocht ter hoogte van Wetteren is voor de overstromingsbeveiliging in de regio een prioriteit. Hier zijn de veiligheidsnormen van het Sigmplan nog niet gehaald. Het goeie nieuws: er wordt volop aan gewerkt. Na de linkeroever, waar de dijk en het bijbehorende jaagpad al vernieuwd zijn, is nu de rechteroever aan de beurt.

Kronkelend in het groen

De rechteroever tussen Wetteren en Schellebelle kreeg de laatste jaren steeds meer te maken met afschuivingen en stabiliteitsproblemen. In het najaar van 2014 hebben we er enkele bomen weggehaald die in de Schelde dreigden te vallen. De monumentale

beuken van het Nonnenbos spaarden we zoveel mogelijk. Daardoor loopt het nieuwe jaagpad niet overal evenwijdig met de rivier, maar kronkelt het door het bos. Aansluitend kreeg de oever een stevige opknapbeurt: na versteviging volgde een ophoging en afwerking met breukstenen.

Dit voorjaar start een tweede fase van de dijkwerken, richting Schellebelle. Daarbij wordt de Scheldeoever verder gestabiliseerd en voorzien van een veilige waterkering. Die dient als bijkomende bescherming voor de achterliggende akkers en woonwijken. Het jaagpad, dat verhard wordt, belooft het pronkstuk van de dijk te worden. Het jaagpad is bedoeld voor

controles en interventies, maar ook wandelaars, fietsers en skaters mogen er volop gebruik van maken. Voor de schoolgaande jeugd is het een langverwachte veilige fietsverbinding.

De tweede fase van de dijkwerken start in het voorjaar van 2015 en wordt samen met de gemeente Wetteren afgestemd met de werken van Aquafin.

Eerste fase van de werken langs de rechter-Scheldeoever.

Paardeweide vangt stormwater moeiteloos op

De voorbije maanden voerden twee zware stormen – een combinatie van stormtij (Scheldewater) en hevige regenval in het binnenland – massa's water naar de Cluster Kalkense Meersen. De onlangs vernieuwde gecontroleerde overstromingsgebieden (GOG) Paardeweide en Bergenmeersen doorstonden de test met verve.

Herfststorm 2014

Op 22 oktober 2014 trok een eerste herfststorm – restanten van de orkaan Gonzalo – over Vlaanderen. Verschillende overstromingsgebieden, waaronder Paardeweide en Bergenmeersen in de gemeenten Berlare en Wichelen, traden in werking. Aan de innovatieve sluis van het GOG Paardeweide werd het waterpeil die dag uur per uur opgevolgd. Tijdens de herfststorm werkte het systeem perfect volgens plan. Aan de overloopdijk van Paardeweide, die strategisch aan de rivier grenst, werden waterstanden opgetekend tot 6,50 meter TAW*. Het hoge water stroomde over de overloopdijk de veilige bufferzone in.

In Paardeweide werden in 2014 de bestaande dijken nog verhoogd en verstevigd om de achterliggende woongebieden beter te beschermen. Slimme uitwateringsconstructies laten het water terugstromen naar de rivier als het waterpeil daar zakt. Als het niet stormt, worden deze constructies gebruikt om het waterpeil zo te regelen dat zich natte natuur kan ontwikkelen.

*Tweede Algemene Waterpassing (TAW): de referentiehoogte voor hoogtemetingen in België. Een TAW-hoogte van 0 meter is gelijk aan het gemiddeld zeeniveau bij laagwater te Oostende.

Paardeweide vervulde zijn waterbufferende functie met verve tijdens de herfststorm in 2014.

Winterstorm 2015

Paardeweide is binnen de Cluster Kalkense Meersen het eerste gebied dat overstroomt bij extreem hoogwater of als er veel regenwater afvloeit van gebieden stroomopwaarts. Van 9 tot en met 12 januari 2015 bereikte het hoogtij op de Schelde een aantal keer het alarmpeil en stroomde er rivierwater over de overloopdijk. De waterstanden waren ongeveer gelijk aan die van de herfststorm in oktober. En opnieuw hield Paardeweide de omgeving droog – de tweede keer in slechts enkele maanden tijd.

Agentschap voor
Natuur en Bos

Waterwegen en Zeekanaal NV
weg van water

Contact

Meer informatie over het Sigmaplan vind je op www.sigmaplan.be/cluster-kalkense-meersen

Met vragen kun je terecht bij:

Michaël De Beukelaer-Dossche
Projectingenieur
Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z)
tel. 03 224 67 11
michael.debeukelaer-dossche@wenz.be

Dominiek Decleyre
Projectleider
Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)
tel. 09 276 20 46
dominiek.decleyre@lne.vlaanderen.be

Colofon

Verantwoordelijke uitgever:

Waterwegen en Zeekanaal NV
Afdeling Zeeschelde
ir. Wim Dauwe
Lange Kievitstraat 111-113 bus 44
2018 Antwerpen

Redactie:

Pantarein in een consortium met
DenS Communicatie en Technum

Uitgave april 2015

www.sigmaplan.be/cluster-kalkense-meersen